

**ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑΤΟΣ
ΙΣΤΟΡΙΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ Γ΄ ΛΥΚΕΙΟΥ**

**ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ: ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΧΡΗΣΤΑΚΗ
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑΤΟΣ: ΜΙΛΤΟΣ ΣΥΡΜΟΣ**

ΘΕΜΑ Α1

α. Μικτή Επιτροπή Ανταλλαγής

Με βάση το άρθρο 11 της Σύμβασης της Λοζάνης ιδρύθηκε η Μικτή Επιτροπή Ανταλλαγής με έδρα την Κωνσταντινούπολη. Την αποτελούσαν έντεκα μέλη (τέσσερις Έλληνες, τέσσερις Τούρκοι και τρία μέλη-πολίτες ουδέτερων κατά τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο κρατών) με αρμοδιότητα τον καθορισμό του τρόπου μετανάστευσης των πληθυσμών και της εκτίμησης της ακίνητης περιουσίας των ανταλλαξιμών

β. Μακεδονικός Αγώνας

Οι πρώτοι Έλληνες που πέρασαν μαζικά τα σύνορα τον 20ό αιώνα ήταν κάτοικοι της Ανατολικής Ρωμυλίας, περιοχής της Βουλγαρίας με σημαντικό ελληνικό πληθυσμό. Η αναγκαστική μετανάστευση στην Ελλάδα το 1906 ήταν συνέπεια των βιαιοπραγιών των Βουλγάρων, εξαιτίας του ανταγωνισμού Ελλάδας-Βουλγαρίας για επικράτηση στην υπό οθωμανική κυριαρχία Μακεδονία.

γ. Επιτροπή Αποκατάστασης Προσφύγων (ΕΑΠ)

Η ελληνική κυβέρνηση, μπροστά στο τεράστιο έργο της περίθαλψης και αποκατάστασης των προσφύγων που έπρεπε να αναλάβει, ζήτησε τη βοήθεια της Κοινωνίας των Εθνών (ΚΤΕ). Με πρωτοβουλία της ΚΤΕ, το Σεπτέμβριο του 1923 ιδρύθηκε ένας αυτόνομος οργανισμός με πλήρη νομική υπόσταση, η Επιτροπή Αποκατάστασης Προσφύγων (ΕΑΠ), με έδρα την Αθήνα. Βασική αποστολή της ήταν να εξασφαλίσει στους πρόσφυγες παραγωγική απασχόληση και οριστική στέγαση. Η ΕΑΠ λειτούργησε μέχρι το τέλος του 1930. Με ειδική σύμβαση μεταβίβασε στο Ελληνικό Δημόσιο την περιουσία της, καθώς και τις υποχρεώσεις που είχε αναλάβει απέναντι στους πρόσφυγες

ΘΕΜΑ Α2

α Λ, β Λ, γ Σ, δ Σ, ε Σ

ΘΕΜΑ Β1

Στην τρίτη φάση της αντιδικίας αυτοχθόνων-ετεροχθόνων το ενδιαφέρον επικεντρώθηκε στο θέμα των όρων εκλογής των βουλευτών. Το πρόβλημα εστιαζόταν στο αν θα έπρεπε να συνεχιστεί η ιδιαίτερη εκπροσώπηση των εγκατεστημένων στην Ελλάδα ομογενών ως ξεχωριστών ομάδων (άποψη των ετεροχθονιστών), ή θα έπρεπε να ενσωματωθούν αυτοί εκλογικά στις επαρχίες που ζούσαν, τερματίζοντας ένα διαχωρισμό του παρελθόντος που δεν είχε νόημα (άποψη των αυτοχθονιστών). Η ρύθμιση που επικράτησε ήταν συμβιβαστική, επιτρέποντας στους πρόσφυγες/ετερόχθονες το δικαίωμα ιδιαίτερης

αντιπροσώπευσης στη Βουλή, εφόσον είχαν στο μεταξύ ιδρύσει χωριστό συνοικισμό με επαρκή πληθυσμό.

Την περίοδο των συζητήσεων στην Εθνοσυνέλευση, και από τις δύο πλευρές εκδηλώθηκαν έντονες λαϊκές αντιδράσεις, μερικές από τις οποίες κατέληξαν σε έκτροπα. Τελικά, οι ομογενείς ετερόχθονες στο σύνολό τους, μετά την ψήφιση των μέτρων που τους απέκλειαν για μια περίοδο από το δημόσιο και περιόριζαν τη χωριστή αντιπροσώπευσή τους, υποχρεώθηκαν να αποδεχθούν αυτές τις ρυθμίσεις.

ΘΕΜΑ Β2

Όσοι Χίοι πρόσφυγες μεταφέρθηκαν στην Πελοπόννησο, βρέθηκαν στην πυρπολημένη Κόρινθο πεινασμένοι και χωρίς καμία περίθαλψη. Μερικοί αποβιβάστηκαν στον Πειραιά και από εκεί πήγαν στην Αθήνα. Η κυβέρνηση έδειξε φροντίδα για όλους αυτούς: παραχώρησε χώρους στέγασης και καταλύματα και ανέλαβε τη δαπάνη της συντήρησης των απόρων, των χηρών και των ορφανών. Στη συνέχεια διαμοίρασε τους πρόσφυγες σε γύρω χωριά και κωμοπόλεις και ζήτησε από τους προκρίτους να τους φροντίζουν. Τα μέτρα περίθαλψης όμως ατόνησαν μέσα σ' ένα μήνα, γιατί έπρεπε η κυβέρνηση να εξοικονομήσει πόρους για την προετοιμασία της άμυνας, ενόψει της επικείμενης εκστρατείας του Δράμαλη

Η κυβέρνηση φρόντισε για τη στέγαση των Ψαριανών προσφύγων, όρισε να εισπράττουν ένα μέρος από τους φόρους της περιοχής και κατάρτισε κατάλογο των αιχμαλώτων Ψαριανών για την εξαγορά τους. Παρ' όλα αυτά, οι Ψαριανοί της Μονεμβασιάς θεώρησαν ότι δεν αντιμετωπίστηκε ικανοποιητικά η κατάσταση τους, που επιδεινώθηκε δραματικά με το ξέσπασμα θανατηφόρου επιδημίας. Οι περισσότεροι Ψαριανοί έφυγαν αργότερα από τη Μονεμβασιά και διασκορπίστηκαν πάλι στις Κυκλάδες. Στην Αίγινα, περισσότερο απ' οπουδήποτε αλλού, βρήκαν το χώρο της μόνιμης εγκατάστασης που επιδίωκαν. Ανέπτυξαν μεγάλη δραστηριότητα στα κοινά θέματα του νησιού, αλλά και στις υποθέσεις του έθνους γενικότερα. Ίδρυσαν σχολείο, διέδωσαν τα έθιμά τους και μέχρι τα μέσα του αιώνα διατήρησαν το κοινοτικό τους σύστημα.

ΘΕΜΑ Γ1

Για ένα διάστημα η άφιξη των προσφύγων μετά τη Μικρασιατική καταστροφή (1922) φαινόταν δυσβάστακτο φορτίο για την ελληνική οικονομία. Μεσοπρόθεσμα όμως αυτή ωφελήθηκε από την εγκατάσταση των προσφύγων.

α] Η άφιξη των προσφύγων αναζωογόνησε και τη βιομηχανία με νέο, ειδικευμένο και φθινό εργατικό δυναμικό, με τη διεύρυνση της καταναλωτικής αγοράς και με τη δράση ανθρώπων με επιχειρηματικές ικανότητες. Στη δεκαετία 1922-1932, διπλασιάστηκε ο αριθμός των βιομηχανικών μονάδων. **Την ανάπτυξη αυτή περιγράφει και ο Λιάκος στο απόσπασμα από το έργο του «Ο ελληνικός 20ος αιώνας» [δευτερογενής πηγή] αναφερόμενος στην άνοδο τόσο της βιομηχανίας όσο και της μικρής βιοτεχνίας, κατά τον Μεσοπόλεμο. Στις περιοχές γύρω από τον σιδηρόδρομο ιδρύθηκαν πολλά υφαντουργικά εργοστάσια και ταπητουργίες, όπου εργάστηκε κυρίως γυναικείος προσφυγικός πληθυσμός. Η πρόοδος όμως δεν ήταν σημαντική, εξαιτίας κυρίως της διατήρησης των παραδοσιακών δομών λειτουργίας τους και όπως παρατηρεί και ο Λιάκος. Αν και οι πρόσφυγες είχαν φέρει αρκετά χρήματα και η βιομηχανική παραγωγή μέσα σε έξι χρόνια διπλασιάστηκε το βιομηχανικό τοπίο στην Ελλάδα εξακολουθούσε να αποτελείται από μικροεργαστήρια και μικροεπιχειρήσεις ενώ οι μεσαίες και μεγάλες επιχειρήσεις ήταν λίγες με εκατοντάδες εργάτες.**

Η συμμετοχή των προσφύγων (ως κεφαλαιούχων και ως εργατών) ήταν μεγαλύτερη στην κλωστοϋφαντουργία, την ταπητουργία, τη μεταξουργία, την αλευροβιομηχανία και την παραγωγή οικοδομικών υλικών. **Όπως αποδεικνύεται και από τα στοιχεία του πίνακα που παραθέτει ο**

Χατζηιωσήφ, στο έργο του «Ιστορία της Ελλάδας του 20ου αιώνα, 1922-1940, Ο Μεσοπόλεμος» σχετικά με τα οργανωμένα εργαστήρια ταπητουργίας στη δεκαετία του 1920, ενώ το 1922 υπήρχαν μόλις 7 εργαστήρια ταπητουργίας με 150 αργαλειούς και 400 εργάτριες, το 1923 αυτά τετραπλασιάστηκαν όπως και οι αργαλειοί ενώ ο αριθμός των εργατριών πενταπλασιάστηκε φτάνοντας τις 2.135. Η ίδια ανοδική πορεία ακολουθήθηκε και το 1925 με διπλασιασμό των εργαστηρίων ενώ ο αριθμός των αργαλειών έφτασε τους 1914. Παρόμοια θεαματική αύξηση παρατηρήθηκε και στον αριθμό των εργατριών που έφτασαν τις 5255. Αντίστοιχα και το 1928 συνεχίζεται η ανοδική πορεία στον αριθμό των εργαστηρίων που πλέον αριθμούν 63 και οι αργαλειοί, επίσης, αυξάνονται εντυπωσιακά αγγίζοντας τους 4.300. Τέλος το γυναικείο εργατικό δυναμικό στα οργανωμένα εργαστήρια ταπητουργίας το 1928 έχει υπερδιπλασιαστεί σε σχέση με το 1925 αριθμώντας πλέον τις 12.500.

Αρκετοί ήταν οι πρόσφυγες που αναδείχθηκαν ως επιχειρηματίες, βιομήχανοι ή μεγαλέμποροι. Η ανάδειξη των προσφύγων σε κύριο παράγοντα της ελληνικής οικονομικής ζωής επιβεβαιώνεται και στο πρώτο παράθεμα, στο οποίο υπογραμμίζεται ότι πλούσιοι πρόσφυγες είχαν αξιοποιήσει μεγάλα χρηματικά ποσά αλλά και ιδιαίτερες διασυνδέσεις καταλαμβάνοντας χάρη σε αυτά κεντρική θέση στην ελληνική αγορά. Οι Έλληνες που προέρχονταν από τα αστικά κέντρα της Μικράς Ασίας και την Κωνσταντινούπολη υπερείχαν σε σύγκριση με τους αυτόχθονες σε επιχειρηματικό πνεύμα, εκπαίδευση, κατάρτιση και προοδευτικές αντιλήψεις. Ο κοσμοπολίτικος χαρακτήρας της ζωής τους, η γνώση ξένων γλωσσών, οι επαφές που είχαν αναπτύξει με την Ευρώπη και η πείρα που διέθεταν τους βοήθησαν, όταν εγκαταστάθηκαν στην Ελλάδα, να οργανώσουν δικές τους επιχειρήσεις ή να στελεχώσουν επιχειρήσεις άλλων, προσφύγων ή γηγενών.

β] Η άφιξη των προσφύγων επέδρασε και στην ένταξη των γυναικών στον ενεργό πληθυσμό. Το 1930 οι γυναίκες αποτελούσαν την πλειονότητα των εργατών στην κλωστοϋφαντουργία, την καπνοβιομηχανία και τη βιομηχανία ετοιμών ενδυμάτων. Η έντονη παρουσία προσφύγων και ειδικά των γυναικών στην ελληνική βιομηχανία αναδεικνύεται και από όσα παραθέτει ο Μιχάλης Ρηγίνος στο απόσπασμα από το έργο του «Η επαγγελματική αποκατάσταση των προσφύγων στις πόλεις», Αθήνα [δευτερογενής πηγή]. Συγκεκριμένα τονίζει ότι από τους 208.881 πρόσφυγες που εργάστηκαν στα αστικά επαγγέλματα, οι άνδρες απορροφήθηκαν κατά 49,45% και 23,41% στη βιομηχανία και το εμπόριο αντίστοιχα. Οι γυναίκες απασχολήθηκαν στη βιομηχανία σε μεγαλύτερο ποσοστό που έφτασε το 71,73% και ως υπηρετικό προσωπικό σε ποσοστό 15,52%. Οι περισσότερες γυναίκες, όμως, ήταν ανειδίκευτες, κι έτσι αποχωρούσαν όταν έβρισκαν καλύτερες ευκαιρίες αποκατάστασης ενώ ο αριθμός τους πρέπει να ήταν μεγαλύτερος καθώς ένα σημαντικό ποσοστό των εργαζόμενων γυναικών δεν απογράφηκε ποτέ.

Επομένως οι πρόσφυγες, παρά την απροσδόκητη και τραγική μεταβολή που επήλθε στη ζωή τους λόγω της μικρασιατικής καταστροφής, με την εξειδίκευση που διέθεταν, τη γενική αλλά και ειδική μόρφωση, τον ενθουσιασμό και τη διάθεσή τους για εργασία, έδωσαν ώθηση σε όλους τους τομείς της ελληνικής οικονομίας και ιδιαίτερα της βιομηχανίας.

ΘΕΜΑ Δ1

Μετά την υπογραφή της Σύμβασης ανταλλαγής πληθυσμών και της Συνθήκης ειρήνης της Λοζάνης, οι σχέσεις της Ελλάδας με την Τουρκία δοκιμάζονταν κατά διαστήματα από εντάσεις. Ύστερα από διαπραγματεύσεις, τον Ιούνιο του 1925 υπογράφηκε η Σύμβαση της Άγκυρας και το Δεκέμβριο του 1926 η Συμφωνία των Αθηνών. Αυτές ρύθμιζαν τα επίμαχα θέματα, όμως δεν εφαρμόστηκαν ποτέ

α] Τον Αύγουστο του 1928 το κόμμα των Φιλελευθέρων κέρδισε τις εκλογές και σχεδόν αμέσως η νέα κυβέρνηση ξεκίνησε διαπραγματεύσεις με την Τουρκία που κράτησαν δύο χρόνια. Ο Ελ. Βενιζέλος επιθυμούσε τη διευθέτηση των οικονομικών διαφορών και την αναγνώριση του εδαφικού καθεστώτος

μεταξύ των δύο χωρών. Όμως, σε κάθε προσπάθεια προσέγγισης εμπόδιο στεκόταν η έντονα αρνητική στάση των προσφύγων.

Στις 10 Ιουνίου 1930 υπογράφηκε η Συμφωνία της Άγκυρας που αποτελούσε το οικονομικό σύμφωνο μεταξύ των δύο χωρών. Τα κυριότερα σημεία του ήταν:

- Ρύθμιζε το ζήτημα των Ελλήνων ορθοδόξων της Κωνσταντινούπολης και των μουσουλμάνων της Θράκης, καθώς και των «φυγάδων».
- Όριζε ότι οι ανταλλάξιμες μουσουλμανικές περιουσίες στην Ελλάδα και οι ελληνικές στην Τουρκία περιέρχονταν στην κυριότητα του Ελληνικού και Τουρκικού Δημοσίου, αντίστοιχα.
- Προέβλεπε αμοιβαία απόσβεση των οικονομικών υποχρεώσεων μεταξύ των δύο χωρών.

Η συμφωνία ολοκληρώθηκε στις 30 Οκτωβρίου του ίδιου έτους με το Σύμφωνο φιλίας, ουδετερότητας και διαιτησίας, το Πρωτόκολλο για τον περιορισμό των ναυτικών εξοπλισμών και τη Σύμβαση εμπορίου, εγκατάστασης και ναυτιλίας. Με την τελευταία αυτή σύμβαση δόθηκε η δυνατότητα στους υπηκόους του καθενός από τα δύο κράτη να ταξιδεύουν ή να εγκαθίστανται (με κάποιους περιορισμούς) στο έδαφος του άλλου κράτους.

β] Οι μεταγενέστερες εξελίξεις έδειξαν ότι οι προσδοκίες από τη λύση που δόθηκε σε κάποια ζητήματα με τις ελληνοτουρκικές συμφωνίες του 1930 διαψεύστηκαν. Βέβαια, για ένα μεγάλο διάστημα δεν σημειώθηκαν τριβές μεταξύ των δύο κρατών και δεν αμφισβητήθηκαν τα μεταξύ τους σύνορα. Αυτό ήταν και η βασική επιδίωξη του Έλληνα πρωθυπουργού, παρότι σύμφωνα με τον Αντώνη Κλάψη, στο έργο του «Το Ελληνοτουρκικό Οικονομικό Σύμφωνο της 10ης Ιουνίου 1930» [δευτερογενής πηγή] η συνομολόγηση του Οικονομικού Συμφώνου σήμαινε αναμφισβήτητα μια θυσία εκ μέρους της Ελλάδας, τουλάχιστον σε οικονομικό επίπεδο. Η Ελλάδα υποχώρησε στο θέμα αυτό όχι ως αποτέλεσμα συγκυριών ή δυσμενούς διαπραγματευτικής θέσης έναντι της Άγκυρας, αλλά αποτέλεσμα συνειδητής επιλογής του Βενιζέλου μετά τον εκλογικό του θρίαμβο τον Αύγουστο του 1928 οπότε και έθεσε ως κύριο στόχο της πολιτικής του την ελληνοτουρκική προσέγγιση. Όφειλε, σε αυτά τα πλαίσια, να διευθετήσει τα εκκρεμή ζητήματα που σχετίζονταν με την Ανταλλαγή των Πληθυσμών, και ειδικότερα το πρόβλημα των περιουσιών των προσφύγων, ώστε αυτή η πολιτική να έχει αποτέλεσμα.

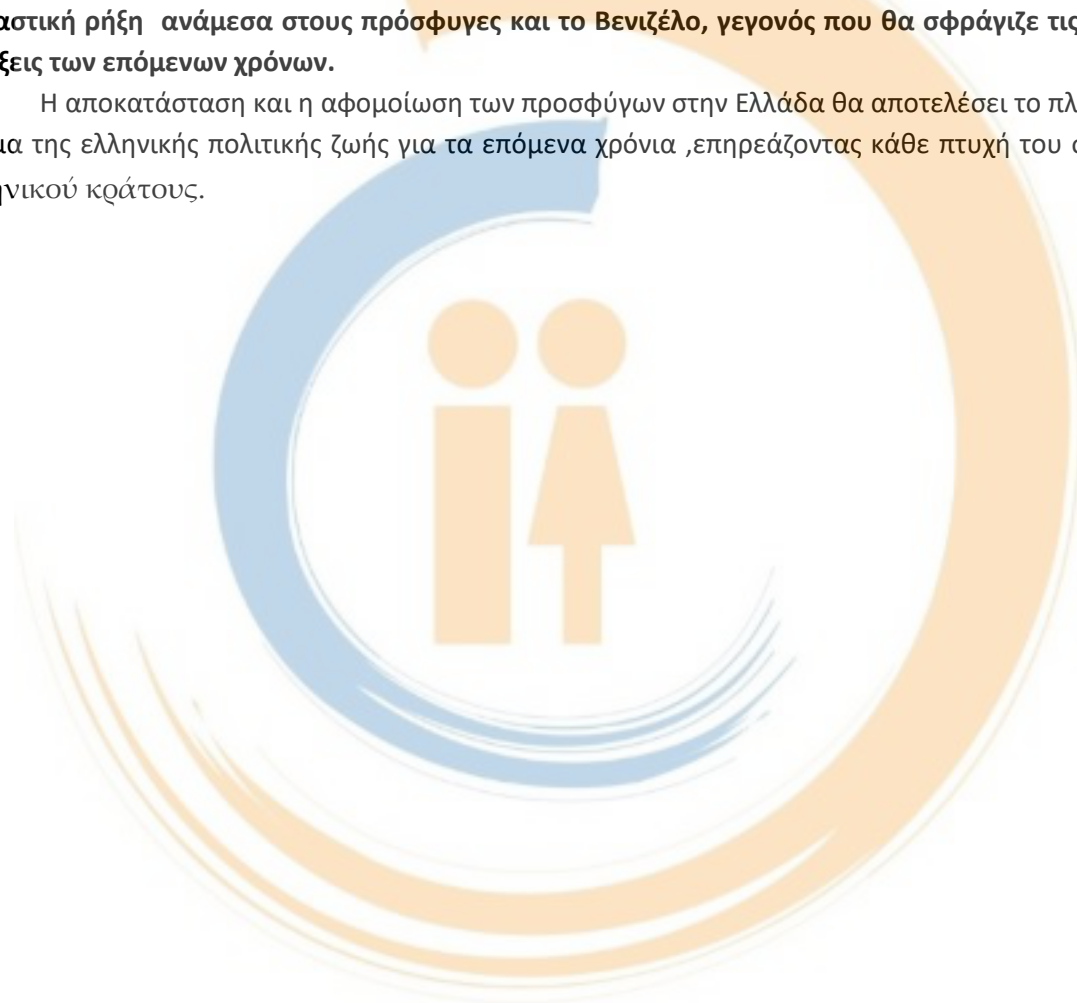
Ο συμψηφισμός όμως των ανταλλάξιμων, ελληνικών και μουσουλμανικών περιουσιών, προκάλεσε θύελλα αντιδράσεων ανάμεσα στους πρόσφυγες. Την ένταση των διαμαρτυριών των προσφύγων περιγράφει και η Ιφιγένεια Αναστασιάδου στο έργο της «Ο Βενιζέλος και το Ελληνοτουρκικό Σύμφωνο Φιλίας του 1930» [δευτερογενής πηγή], στο οποίο τονίζει ότι η επικύρωση του οικονομικού συμφώνου του 1930 δίχασε τον προσφυγικό κόσμο. Πλήθος ήταν οι αντιδράσεις, τα ανακοινωθέντα και τα ψηφίσματα με περιεχόμενο αντιφατικό με αποκορύφωμα των αντιδράσεων τα τέλη Οκτωβρίου του 1930, τις παραμονές της αναχώρησης του Βενιζέλου στην Άγκυρα. Τότε οι προσφυγικές οργανώσεις θα καλέσουν τα μέλη τους σε γενικές συγκεντρώσεις και θα συντάξουν ψηφίσματα που θα τα στείλουν και στον Βενιζέλο αλλά και στον Ινονού. Μ' αυτά θα ζητούν την επιτακτικά ακύρωση των απάνθρωπων συμβάσεων και μια νέα ρύθμιση του προσφυγικού προβλήματος στη βάση της ηθικής και του διεθνούς δικαίου έτσι ώστε και η ελληνοτουρκική φιλία να αποκτήσει ουσιαστικό περιεχόμενο.

Με τη συμφωνία αυτή η κατά πολύ μεγαλύτερη περιουσία των ανταλλάξιμων Ελλήνων ορθοδόξων της Τουρκίας εξισώθηκε με την αντίστοιχη περιουσία των μουσουλμάνων της Ελλάδας. Την έντονη αντίδραση των προσφύγων σε αυτήν την πτυχή της πολιτικής του Βενιζέλου περιγράφει και ο Κώστας Κατσάπης, στο απόσπασμα από το έργο του «Η πολιτική συμπεριφορά των προσφύγων στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου» [δευτερογενής πηγή]. Συγκεκριμένα, τονίζει ότι οι πρόσφυγες θεώρησαν ως καίριο πλήγμα στα οικονομικά τους συμφέροντα την πολιτική του Βενιζέλου για συμψηφισμό των περιουσιών των ανταλλαξιμων. Αν και ο Βενιζέλος θεωρητικά δεσμευόταν στους πρόσφυγες ότι θα προωθούσε

πολιτικές πλήρους αποκατάστασης τους σε αντιστάθμισμα της απώλειας της πλήρους αποζημίωσής τους η απογοήτευση των προσφύγων από την πολιτική του ήταν σαφής.

Έτσι, οι οικονομικές επιπτώσεις της πολιτικής της ελληνοτουρκικής προσέγγισης, σε συνδυασμό με την παρακράτηση του 25% της προκαταβολής της αποζημίωσης από την Εθνική Τράπεζα και την άρνηση διακανονισμού των προσφυγικών χρεών, απομάκρυνε τμήμα του προσφυγικού κόσμου από την εκλογική βάση του κόμματος των Φιλελευθέρων και συνέβαλε στην ήττα του στις εκλογές του 1932 και του 1933, στις οποίες, σύμφωνα με τον Κατσάπη, **το Κόμμα των Φιλελευθέρων κατέγραψε σημαντική απώλεια ψήφων, κυρίως στους συνοικισμούς. Οι πρόσφυγες είχαν χάσει κάθε ελπίδα επιστροφής ενώ οι οικονομικές συνέπειες του συμψηφισμού των περιουσιών ήταν γι' αυτούς βαρύτερες, Έτσι επήλθε η ουσιαστική ρήξη ανάμεσα στους πρόσφυγες και το Βενιζέλο, γεγονός που θα σφράγιζε τις πολιτικές εξελίξεις των επόμενων χρόνων.**

Η αποκατάσταση και η αφομοίωση των προσφύγων στην Ελλάδα θα αποτελέσει το πλέον καίριο ζήτημα της ελληνικής πολιτικής ζωής για τα επόμενα χρόνια ,επηρεάζοντας κάθε πτυχή του σύγχρονου ελληνικού κράτους.

ΑΡΕΙΤΟΛΜΟ

Δάφνη - Αγ. Δημήτριος